Переклад: Юрій Керекеш

Ішов урок арифметики. На чорній таблиці розв'язувалися складні приклади. Здавалося навіть, що оті ланцюгові дроби вибрязкують кільцями. Бені Пап стояв біля таблиці з крейдою в руці й мудрував над цифрами. Він аж упрів, поки вибрався з лабіринта чисел.

А за партами, посхилявшись над зошитами, сиділи учні, і кожному одне лиш було в голові: аби не потрапити на очі панові вчителеві, коли Вені Папу знадобиться підмога. Навіть кращі учні з тривогою поглядали на таблицю й потерпали, щоб їх не спитали. А слабші хапливо переписували кожне число, яке Вені Пап вимовляв уголос і записував на таблиці. Шварц з поквапу розілляв чорнило і. тепер намагався непомітно витерти його з парти...

Одним словом, у класі панувала тривожна, гнітюча тиша. Це був такий урок, що його згадаєш і в старості: "Ох і гаряче ж було мені тоді!"

Тільки один хлопець — Палі Петрі — сидів спокійно. Він добре зрозумів і правило, і приклад, тому граючись виводив у зошиті цифри, гарно, охайно, без помилок. Свідомий своєї сили, Палі тихо посміхався і раз по раз скидав очима на товаришів, що тремтіли зі страху. Учора пан учитель вперше пояснював ланцюгові дроби, і сьогодні ще більша частина класу не вміла розв'язати загаданий приклад. Уранці багато учнів поприбігали до школи й стурбовано заговорили про те, що з важким завданням годі було впоратися.

Палі Петрі задовго до уроків подужав приклад на листку паперу і передав його хлопцям. Троє чи четверо учнів заходилися гуртом списувати з листка у зошити. А за чверть години Палі ще раз розв'язав і пояснив приклад на таблиці, так що навіть найтупіші учні могли вже переписати завдання в зошити.

Тепер Палі Петрі зневажливо поглядав то на таблицю, то на клас. І приклад, і страх учнів здавалися йому забавкою.

Одна лиха доля подивилася на хлопців спокій заздрими очима й несподівано всипала йому перцю.

Коли врешті приклад розв'язали, пан учитель озвався гучним голосом:

— А зараз нехай кожний викладе на парту свій зошит: подивлюся в усіх сьогоднішнє домашнє завдання.

Клас полегшено зітхнув. Вихорцем знявся веселий шепіт. Захрускотів, зашурхотів папір, завовтузилися учні. Ще б пак, адже із зошитом у кожного все гаразд.

Тільки в одного хлопця на душі похололо — у Палі Петрі.

Правду сказати, він зробив той приклад, і не раз, а кілька разів. Однак Палі був трохи недбалий і не переписав його начисто до зошита. І тепер він з розпачем думав, якого сорому він набереться, коли всі; крім нього, покажуть домашнє завдання.

Пан учитель обходив клас і оглядав усі зошити. Його похмуре обличчя полагіднішало, коли побачив, що сварити нікого не доведеться.

— Так, так. Добре, добре,— тільки й примовляв він.

Нарешті наблизився до Палі Петрі. Той мовчки підвівся.

— А де ж твій зошит?

Палі страшенно розгубився й відказав:

— Мій зошит залишився дома.

Учитель подивився на хлопця; той дуже хвилювався, і це викликало підозру.

— Ти виконав завдання? — спитав пан учитель.

— Виконав, — поквапливо відповів Палі й почервонів по саме волосся.

Поміркувавши трохи, вчитель сказав:

— Ану, принеси зошит.

Палі схопив свого капелюха й побіг.

А пан учитель далі опитував учнів.

Збентежений Палі, прибігши додому, знайшов зошит і записав приклади. Одна хвилина — і все готове.

Палі подався назад. Іти недалеко, бо жив він поряд з колегіумом.

Та страшенно довга здавалася йому путь.

Хлопець зупинявся на кожному кроці, і жахливі думки дедалі тісніше обсідали його. Ох і важкий же той зошит!

— Це ж брехня. Чистісінька брехня. По-перше: зошит не залишився дома, а був у школі. По-друге: я записав завдання у новий зошит. По-третє: коли я не зізнаюся в брехні, то це буде моя найбільша провина!

А коли спіймають?! Коли все уже знають! Адже справжній його зошит лежить у парті!

Серце защеміло, ніби його здавили у жмені. Палі зупинився й ридма заридав.

Ні, більше він не піде до школи: незмога показатися вчителеві на очі. Адже допустився великого злочину. За це, гляди, і з школи виключать. Як же приїде він додому й гляне в материні добрі очі?

Палі повернувся й прожогом кинувся вздовж вулиці. Коли минав будинок, де жив, господиня саме висунулася з вікна — витріпувала ганчірку.

— Куди, куди, Палі?

— Прощавайте, тітко! — гукнув він і плачучи побіг далі. На розі завернув на Залізничну вулицю.

Спочатку хлопець хотів був пуститися в мандри. А зараз уже забігла йому в голову інша думка.

— Заподію собі смерть! Кинуся під потяг! — шепотів він.

Бічною вулицею Палі подався в напрямку залізничного насипу. Коли добрався туди, від довгого бігу та хвилювання йому тремтіли ноги.

Хлопець видерся насипом угору. Рейки, наче гадюки, бігли перед ним і там, далеко, зливалися одна з одною. Непевними кроками ступав по колії. Геть у поле, подалі від містка! Нехай люди не бачать, а то ще не дадуть йому вмерти.

Під ногами хрустіла рінь. Очі в хлопця зайшли сльозами: як би зраділа мала сестричка, коли б знайшов для неї кремінець — вона б ним гралася. Нахилився, аби підняти кругленький камінчик, білий і прозорий. Та не підняв: подумав, що йому ж уже кінець. Вже ніколи не побачить маленьку сестричку.

Ця думка завдала великого жалю; затулившися руками, хлопчик знов гірко заплакав.

Палі спіткнувся й мало не впав. Це знов перебило думки. Плакав далі, однак сягнистим кроком, майже стрибаючи, переступав з однієї шпали на іншу.

Хлопець захопився цим і потроху заспокоївся. Правда, з своїм життям, із своєю долею він покінчив. Гадав собі, що з цим у нього все гаразд. Часто поглядав перед себе в долину — чекав, коли покажеться страховище і розчавить його.

А потяга чогось не було, і хлопець вже відійшов далеченько од містка.

Раптом Палі почув позад себе стукіт, грюкіт. Повернувся й побачив: потяг наближається ззаду, від станції.

Невже ж смерть уже тут? Його пойняв холодний дрож, заклякло серце. І він мимохіть стрибнув з колії, скотився з насипу і впав у рів.

Палі приник до землі, поки залізне чудовисько промчало повз нього.

— Підожду ще одного,— простогнав він.

Ой, не легко вмерти! Мабуть, куди важче, ніж зазнати кари.

Подумав про те, що могло статися, відколи він утік. Уже проминули уроки арифметики та латини. Дзвонять на обід. Хлопці повертаються зі школи. Кожен простує додому весело, підбігцем, а тільки його нема. І мов увіч, Палі почув, як бідкається його господиня, як бурчить господар і дивуються діти.

А він додому таки не вернеться. Що б сказав, аби спитали, де був?

Звівся на ноги і сам-самісінький тихо поплентався далі уздовж колії до лісу.

Очі в нього висохли, губи потріскалися, і так захотілося їсти, що аж за живіт потягло.

Уперед, тільки вперед!

Коли дотягся до лісу, то далеко, край поля, побачив міські вежі. Знов перелякався і вигукнув зненацька:

— Господи, таж я запізнився вже і на післяобідні уроки!

Палі щодуху помчав назад, але закололо в боці — і він зупинився. Не міг далі бігти.

— Ой! — зойкнув відчайдушно. — Таки заподію собі смерть!

І Палі знов повернувся до насипу, з якого допіру біг. Але в ту ж мить повз нього простукотів швидкий потяг.

— Я знову спізнився, — зітхнув. — Тепер уже тільки увечері буде потяг!

Палі насилу волік притомлені ноги. На узліссі, недалеко від насипу, приліг у затінку дерева й поринув у мрії. Добре було б, коли б нагодився вовк і з'їв його. Або нехай би навідалася до нього рідна мати. Він би їй все розказав. Вона б йому простила.

Ця втішна думка заколисала його, і він заснув солодким сном.

А в той час у школі зняли тривогу. Ніхто не знав, де Палі, але всі думали про те, що він наклав на себе руки.

Пригнічені хлопці з тривогою обговорювали подію. Нарешті домовилися вибрати з-поміж себе посланців, які підуть до пана вчителя й скажуть, що Палі Петрі розв'язав для всіх приклад, а собі забув переписати в зошит. А тепер бідний Палі сховався, і не знати, чи й живе.

Пан учитель сам дуже стурбувався. Після уроків затримав увесь клас і подався з ним на розшуки.

Сліди показували, куди школяра лихо помчало. Дійшли чутки про хлопчину, що простував до залізничного насипу і потім пішов колією.

Це була справжня військова розвідка. Пішли й учні інших класів. Як собаки-шукачі, принюхуючись та оглядаючись, нишпорили вони по полю.

І що ж? Під деревом знайшли Палі Петрі! Він солодко спав.

Радіючи, повели розбурканого хлопця до пана вчителя. Той глянув на Палі й мовив похмуро:

— Бачиш, синку! Легко завинити, та нелегко спокутувати. І якщо колись ти ще раз забредеш на залізничний насип, не знаю, чи прийде цілий колегіум розшукувати тебе.